

1

2

Morska mednarodno pomembna območja za ptice

// Urša Koce

1: Sredozemski vranjek (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) je ciljna podvrsta za opredelitev morskih IBA-jev pri nas.
foto: Jure Novak

2: Jadranska gnezdišča sredozemskih vranjekov ležijo na odmaknjenih skalnatih otokih in čereh vzdolž hrvaške obale od Brionov do južne Dalmacije.
foto: Al Vrezec

Ohranjanje prostoživečih vrst ptic v današnjem času ni mačji kašelj. Ogrožene so številne vrste in vsaka od njih bi potrebovala, tako kot najbolj ranljivi člani naše družbe, posebno pozornost in varstvo. Žal je zaradi omejenih finančnih virov in tudi praktičnih ovir tako rekoč nemogoče razviti specifične varstvene programe za prav vsako ogroženo vrsto na našem planetu. A k sreči optimisti nikoli ne bodo ostali križem rok. Tako se je na področju varstva prostoživečih vrst ptic pod pokroviteljstvom zveze BirdLife International v iskanju čim bolj optimalnih rešitev v 80. letih rodil program »Mednarodno pomembna območja za ptice« (ang. Important Bird Areas, IBA). Cilj tega programa je opredeliti in varovati tista območja na našem planetu, ki so za preživetje in razmnoževanje ptic še posebej pomembna.

Program je bil od svojega začetka do danes zlasti plodovit v kopenskem in sladkovodnem okolju. Po svetu je bilo doslej razglašanih že več kot 9.000 območij IBA. Številna so tako ali drugače zavarovana, upravljajo jih po trajnostnih načelih oziroma na njih potekajo konkretne naravovarstvene akcije. V Evropski uniji so območja IBA vključena tudi v mrežo Natura 2000.

Ohranjanje morskih ptic

Morja in oceani so dom številnih ptic, a razmeroma maloštevilnih ljudi. Tja se raje odpravljamo začasno, največkrat zato, da si vzamemo, kar potrebujemo za življenje na kopnem, ali zato, da potujemo z enega kopnega na drugo. Naši interesi na morju so vendarle usmerjeni tudi v korist

drugih vrst. A pri tem se nemalokrat spoprijemamo z ne prav lahкими praktičnimi izzivi. Z njimi so se srečali tudi strokovnjaki za varstvo morskih ptic.

Vzemimo za primer značilne predstavnike morskih ptic, cevonosce (Procellariiformes). Ti večji del življenja preživijo na oceanih, kopno pa obiščejo le za kratek čas gnezdenja. V preteklih desetletjih so bila varstvena prizadevanja za ohranjanje teh ptic omejena na preučevanje in varstvo njihovih gnezditvenih kolonij na kopnem. Glavni razlog za to so bile logistične težave in tehnične omejitve pri raziskavah, monitoringu in sledenju na oceanu. S podobnimi izzivi smo se srečali tudi pri preučevanju sredozemskega vranjeka (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) v Sloveniji, ki je ciljna podvrsta za opredelitev morskih IBA pri nas. Doslej smo se lahko posvečali le štetju osebkov na treh skupinskih prenočiščih ob obali, medtem ko o njihovih dnevnih poteh in območjih prehranjevanja na morju ne vemo še praktično nič. Z napredkom tehnologije se odpirajo še nedavno komaj slutene raziskovalne možnosti. Letos bomo več osebkov sredozemskih vranjekov opremili s sledilnimi napravami in napravili prve popise na morju. To bo sploh prva tovrstna raziskava kakšne vrste ptic v morskem okolju pri nas.

Pogled prek palca ni dovolj

Mednarodno pomembna območja za ptice vselej temeljijo na standardnih kvantitativnih kriterijih. Dobro poznavanje razširjenosti in številčnosti populacij ptic je osnova za njihovo opredelitev. Nove pridobitve zlasti v

3

tehnologiji sledenja so v zadnjih letih ključno prispevale k strokovno neoporečnemu opredeljevanju morskih IBA. Pionirsko delo pri opredeljevanju morskih IBA-jev v Evropi in razvoju standardne metodologije so opravili strokovnjaki iz portugalskega (SPEA) in španskega (SEO) partnerja BirdLife ob finančni podpori Evropske unije. Podatki o morskih pticah se zbirajo zlasti na štiri načine: [1] s štetjem s plovila na morskih popisnih poteh, [2] s štetjem iz letala, [3] s štetjem ptic v gnezditvenih kolonijah ali drugih zbirališčih na obali, in [4] s sledenjem posameznih osebkov, opremljenih s sledilnimi napravami. Če so nam obenem na voljo še oceanografski in drugi morski biološki podatki, je s pomočjo statističnega modeliranja mogoče ugotoviti tudi to, kateri ekološki dejavniki vplivajo na razširjenost posameznih vrst morskih ptic, ter predvideti pomen območij, ki jih s terenskimi raziskavami ptic nismo mogli zaobjeti.

Morski IBA-ji so štirih tipov: [1] območja na morju, ki jih uporabljajo kolonije morskih ptic, gnezdeče na obstoječih kopenskih IBA, [2] obalna in priobalna območja večjih zbirališč negnezdečih morskih ptic, [3] prehranjevališča morskih ptic na odprtem morju in [4] selitveni koridorji.

Morski IBA v Evropski uniji

Program opredeljevanja morskih IBA v Evropi danes poteka v več kot 20 državah Evropske unije in zajema 27 vrst morskih ptic. Doslej je program uspešno zaključilo šest držav Evropske unije: Estonija, Litva, Latvija, Danska, Portugalska in Španija. V sedmih državah raziskave še potekajo, v osmih državah pa so raziskave za opredelitev morskih IBA-jev povsem na začetku ali pa se sploh še niso pričele. Takšni nadobudneži smo tudi v Sloveniji, saj smo se temu programu pridružili nedavno, septembra lani, s projektom SIMARINE-NATURA, ki se sofinancira iz LIFE+, finančnega instrumenta Evropske komisije.

Sredozemski vranjek kot ciljna vrsta za opredelitev morskih IBA-jev

Sredozemski vranjek je edina morska ptica, ki v Sloveniji izpolnjuje kriterije za opredelitev morskih IBA. Razširjen je zgolj v Sredozemskem in Črnem morju. Njegova gnezdeča populacija je ocenjena na manj kot 10.000 parov, ki gnezdi na skalnatih otočkih in obalah v kakih 410 kolonijah, njegova že tako majhna populacija pa upada. Nam najbližja gnezdišča so na Brionih in v Kvarnerju, na hrvaških otokih in obali pa sicer gnezdi 2.000 parov v približno 250 kolonijah. Ob slovenski obali so tri skupinska prenočišča, kjer se poleti zbere tudi do 2.000 osebkov, kar pomeni dobrih 11 odstotkov celotne populacije. ●

Priporočena literatura

BirdLife International (2010): Marine IBAs in the European Union. BirdLife International, Bruselj.

VREZEC, A. (2006): Marine and coastal birds of Slovenia: status, population size and conservation of Mediterranean action plan species. str. 81-85 V: ARANSAY, N. (ed.): Proceedings of the first symposium on the mediterranean action plan for the conservation of marine and coastal birds. UNEP - MAP - RAC/SPA, Tunis.

Morski IBA-ji za sredozemskega vranjeka v državah Evropske unije

Bolgarija: Za sredozemskega vranjeka je opredeljenih nekaj kopenskih IBA ob obali Črnega morja, ki obsegajo edino gnezditveno kolonijo vranjekov v Črnem morju, ter nekaj prenočišč na obali. Raziskav za opredelitev morskih IBA-jev v Bolgariji še niso opravljali.

Ciper: Z opredeljevanjem morskih IBA-jev na Cipru še niso pričeli. Opredeljena so tri kopenska območja IBA za sredozemskega vranjeka, ki obsegajo manjše gnezditvene kolonije.

Francija: V Franciji so napravili inventarizacijo morskih IBA-jev, vendar pri opredeljevanju ni bila uporabljena standardna metodologija, zato so območja ocenjena kot neustrezno opredeljena.

Grčija: Od leta 2009 v Grčiji poteka projekt LIFE, ki je namenjen varstvu sredozemskega vranjeka in sredozemskega galeba (*Larus audouinii*) ter opredelitvi morskih območij IBA za ti dve vrsti. V okviru projekta potekajo raziskave po standardni metodologiji za opredeljevanje morskih IBA-jev.

Italija: Kot morski IBA-ji za sredozemskega vranjeka so bili v Italiji opredeljeni predeli obalnega morja v okolici obstoječih gnezditvenih kolonij ter večja skupinska prenočišča.

Slovenija: Leta 2011 se je pričel projekt LIFE+ SIMARINE-NATURA, ki se bo zaključil konec februarja 2015. V okviru projekta bodo identificirani in razglašeni morski IBA-ji ter vzpostavljena območja Natura 2000 za sredozemskega vranjeka.

Španija: Leta 2009 se je v Španiji zaključil obsežen projekt LIFE, v katerem je bilo opredeljenih 42 morskih IBA-jev. Pet območij je bilo opredeljenih za gnezditvene kolonije sredozemskih vranjekov, eno območje pa za množično zbirališče v obdobju po gnezditvi.

3: S sledilnimi napravami opremljeni sredozemski vranjeki bodo odprli nova spoznanja o njihovih dnevniht poteh in območjih prehranjevanja na morju.

foto: Duša Vadnjal